చీని నిమ్మ (CITRUS)
వివిధ రకాల నిమ్మ జాతి పండ్ల వివరాలు
నిమ్మ జాతి పండ్ల సాగు-యాజమాన్య పద్ధతులు

శాస్త్రీయ నామము:

స్వీట్ ఆరెంజ్	-	సిట్రస్ సైనెన్సిస్
మాండరిన్	-	సిట్రస్ రెటిక్యులేట్
లైమ్	-	సిట్రస్ ఆరన్ని ఫోలియ
లెమెన్	-	సిట్రస్ లైమోన్

కుటుంబము: రూటేసి

మన దేశంలో పండ్ల తోటల సాగులో మామిడి, అరటి తర్వాత సిట్రస్ 3 వ స్థానాన్ని ఆక్రమిస్తుంది. మన దేశంలోని చినీ, నిమ్మ తోటల విస్తీర్ణంలో మరియు ఉత్పత్తిలో ఆంధ్రప్రదేశ్‌దే అగ్రస్థానం.

మన రాష్ట్రంలో ఈ తోటలు 2,07,500 విస్తీర్ణంలో సాగుచేయబడుతూ 12.45 లక్షల టన్నుల పండ్ల దిగుబడిని యిస్తాయి. దిగుబడి సుమారు ఎకరానికి 6 టన్నులు 60% విస్తీర్ణం రాయలసీమ జిల్లాలో వుంది. మన రాష్ట్రంలో అధికంగా హైద్రాబాద్, కడప,కర్నూలు,చిత్తూర్ ప్రాంతాల్లో ఎక్కువగా సాగుచేస్తారు.

నిమ్మ, చినీలలో విటమిన్ C భాస్వరం అధికంగా వుంటుంది. వీటి నుంచి చల్లని పానియాలు, పచ్చళ్ళు పెక్టిన్ సిట్రికామ్లం, నిమ్మ ఉప్పు మొదలైన ఉత్పత్తులు తయారవుతున్నాయి. ఆకుల నుంచి పరిమళ ద్రవ్యాలు తయారుచేయవచ్చు.

సిట్రస్ అనే గ్రూపు అనేక రకాల జాతులను కల్గి ఉండును. యివన్నీ కూడా రూటేసి కుటుంబానికి చెందినవి.

స్వీట్ ఆరెంజ్ (చీని) బత్తాయి	-	సిట్రస్ సైనెన్సిస్
మాండరిన్ (సంత్ర) నారింజ	-	సిట్రస్ రెటిక్యులేట్
లైమ్ (నిమ్మ)	-	సిట్రస్ ఆరన్నిఫోలియా
లెమన్	-	సిట్రస్ లైమాన్

రకాలు:

1. చీని రకాలు:

ఎ). సాత్‌గుడి: దక్షిణ భారతదేశంలో పేరుపొంది చెట్టుకి 1000-2000 పండ్లను ఇస్తుంది. బాగా తయారైన పండు కొంచెం ఎరుపుతో కూడిన పచ్చరంగును కల్గింటుంది. పండు బరువు 150-240 గ్రాములు రసం 44-54% పులుపుదనము 0.63-0.67% మరియు 100 గ్రాములకు 44-50 మిల్లీగ్రాముల విటమిన్-C కల్గింటుంది.

బి). బటావియన్ (బత్తాయి): ఈ రకాన్ని కోస్తా జిల్లాలో సాగు చేస్తారు. సాత్‌గుడి రకాన్ని పోలిఉంటుంది. బత్తాయి పండ్లను దోమ కాటునుండి తప్పించటానికి తాటాకు బుట్టలతో రక్షణ కల్పించటం వలన పండు ఆకుపచ్చ, పసుపు రంగు మచ్చలు కల్గిండును.

సి). మొసంబి: తెలంగాణాలోని కొన్ని ప్రాంతాల్లో పండిస్తారు. పండ్లపై గరుకుగా నిలువు చారలుంటాయి. కొనవైపు ఒక వర్తులాకార వలయం ఉంటుంది. దీనిలో రసం తక్కువగా వుండి తీయగా ఉండదు.

ఇవి గాక పైన్ ఆపిల్, జాఫా , బ్లడ్‌రెడ్, వాషింగ్టన్ నావెల్ అనే రకాలు సాగు చేస్తున్నారు.

2. మాండరిన్ లేక సంత్రా (సిట్రస్ రెటిక్యులేటా) : మన రాష్ట్రంలో సాగు చేసే మాండరిన్ వంగడం నాగపూర్ సంత్ర పండ్లు మధ్యస్థంగా ఉపగోళకారంగా, కాడ్మియంరంగుతో మెరస్తూ బొడిపెలతో గ్రంధి క్షీత చారలతో ఉంటుంది. రసం తీపి, ఆమ్లత బాగా కల్గింటుంది. జనవరి-మార్చి వరకు కోతకు వస్తాయి.

ఇవియేగాక సాతోసుమా మాండరిన్, కూర్గ్‌మాండరిన్, డార్జిలింగ్, డాన్సీ, కిన్నో మాండరిన్‌లు సాగులో ఉన్నాయి.

3. నిమ్మ (Lime): నిమ్మ రకాలలో కాగ్జి నిమ్మ శ్రేష్టమైనది. దీని ఒక్కొక్క చెట్టు సంవత్సరాలలో 3000-5000 కాయనిస్తుంది. పండు బరువు 40-45 గ్రాములు బాలాజీ నిమ్మ, పెట్లూర్ సెలక్షన్ రకాలు గజ్జి తెగులును తట్టుకొంటాయి. 42-50% రసం 6.8-7% పులుపు మరియు 100 గ్రాముల రసానికి 25-27 మిల్లీ.గ్రాముల విటమిన్C కల్గింటుంది. 10-15% మొక్కలు 3వ సంవత్సరం నుంచి కాపుకి వస్తాయి. కాని 4 వసంవత్సరం నుండి కాపు తీసుకోవాలి.

పెర్సియా కులమ్, సాయి శర్బతి, కూర్గ్‌లైమ్, రంగపూర్ లైమ్‌లు సాగులో ఉన్నా ఇతర నిమ్మ రకాలు.

4. నిమ్మ (Lemon): యురేఖ, మల్టా, సేవిల్లేలు సాగులోన్న రకాలు.

నిమ్మ (Lime)	బత్తాయి (Lemon)
1.పండ్లు చిన్న సైజులో ఉండి తక్కువ బరువుతో ఉంటాయి.	1. పెద్ద సైజులో ఉండి ఎక్కువ బరువుతో ఉంటాయి.
2.ఆకారం గుండ్రంగా ఉండును.	2. ఆకారం కొంచెం గోలాకారంలో వుండి పండు చివరన బొడిపెను కల్గిందును **(nipple)**
3.చర్మం పలుచగా ఉండును.	3. తోలు మందంగా ఉండును.
4.గుజ్జు పసుపు రంగులో వుండి అధిక ఆమ్ల గుణం కల్గిందును.	4,గుజ్జు పాలిపోయిన పసుపు రంగులో వుండి తక్కువ ఆమ్ల గుణం కల్గిందును.
5.దీని పుష్పాలు తెలుపు రంగులో వుంటాయి.	5. ఊదా రంగులో వుంటాయి.

వాతావరణం:

వాణిజ్య పరంగా నీటి సాగు ఉష్ణ మండలాల నుంచి సమశీతోష్ణ మండలాల వరకు వ్యాపించి ఉంది. గాలిలో తేమ తక్కువగా ఉండి పొడి వాతావరణం కలిగిన ప్రాంతాలు వీటి సాగుకు అనుకూలం. చీని పంటను 10^0సెం.గ్రే 38^0 సెం.గ్రే మధ్య గల ఉష్ణోగ్రతలో పెంచవచ్చు. కాని మొక్క యొక్క సరియైన పెరుగుదలకు $20-30^0$ సెం.గ్రే అవసరం. అధిక వర్షపాతం అధిక తేమ గల ప్రాంతములలో వీటి పెరుగుదల అంతగా ఉండదు. ఇలాంటి ప్రాంతాల్లో మొక్క ఒక పద్దతిలో పూతకు రాదు. వివిధ సమయాల్లో పూతకు రావటం వలన పండ్లు సరైనా రంగు లేకుండా పక్వానికి రాకుండా వుండటం జరుగును. 750 మిల్లీ.మీటర్ల వర్షపాతం మరియు నీటి ఆధారం కలిగి గట్టి ఈదురు గాలులు లేని ప్రాంతాలు సాగుకు అనుకూలం సముద్ర మట్టం నుండి 900 మీటర్ల ఎత్తు వరకు వీటిని సాగు చేయవచ్చు.

నేలలు: ఎర్ర నేలలు నీరు నిల్వని లోతైన ఎర్ర గరప నేలలు శ్రేష్టము ఏ కాలంలోనైనా నేలలోని నీటి మట్టం కనీసం 2మీటర్ల క్రింద వుండాలి. నేలలోని **pH** 6.5-7.5 వరకు ఉండాలి. నీరు త్వరగా ఇంకిపోని తక్కువ లోతు గల, రాతిపొరలు గల నేలలు పనికిరావు. అధిక పాలు సున్నపు రాళ్ళు ఉంటే చెట్లకు పల్లాకు తెగులు వ్యాపించి చెట్లు త్వరగా క్షీణిస్తాయి.

మొక్కల వ్యాప్తి: నారింజను **Budding** ద్వారా వ్యాప్తి చేస్తారు. సయాన్ బడ్‌ను ఆరోగ్యవంతమైన, ఏపుగా వున్నా తెగుళ్ళులేని చెట్ల నుండి సేకరించాలి. రూట్‌స్టాక్‌గా జంబేరి లేదా రంగాపూర్ నిమ్మకు చెందిన గింజలను నారు మొక్కలుగా పెంచి నారు మొక్కలు 25–30 సెం.మీల ఎత్తు సుమారు 1–20 మీటర్ల వ్యాసం గల కాండంగా పెరిగినపుడు బడ్డింగ్ చేస్తారు.

అంట్ల ఎంపికలో మెళకువలు: వేరు మూలంపై 15 సెం.మీల ఎత్తులో కట్టిన అంట్లను ఎన్నుకోవాలి. 1–$1^{1/2}$ సంవత్సరాల వయస్సు గల అంట్లను ఎన్నుకోవాలి. మొసాయిక్ గ్రీనింగ్, ట్రిస్టిజా మొదలైన వెర్రి తెగుళ్ళు లేని అంట్లను ఎన్నుకోవాలి. కణుపుల మధ్య దూరం తక్కువగా వుండి ఆకుల పరిమాణం మద్యస్థంగా నుండి ముదురు ఆకు దశలో వున్న అంట్లను ఎన్నుకోవాలి.

అంట్లు నాటే సమయంలో జాగ్రత్తలు:

- ★ అంట్లు నాటేటప్పుడు అంటు భాగం నేల మట్టం నుండి 15 సెం.మీల ఎత్తులో ఉండాలి.
- ★ సాయంత్రం వేళల్లో అంట్లు నాటాలి.
- ★ నాటిన అంట్ల ప్రక్కన కర్రలను నాటి ఊతం ఇవ్వాలి.

నాటటం: చీని, నిమ్మ మొక్కలను 6×6 మీటర్ల దూరంలో నాటుకోవచ్చు. మొక్కలు నాటటానికి ఒక నెల రోజుల ముందే 1×1×1 మీటర్ల సైజు గుంతలను త్రవ్వి ఆరబెట్టాలి. ప్రతి గుంతలోను పై పొర మట్టితో పాటు 20 కిలో గ్రాముల పశువుల ఎరువు, ఒక కిలో సూపర్‌ఫాస్పేట్ 100 గ్రాముల 10% లిండేన్ పొడి వేసి కలిపి నింపాలి. మొక్కలు నాటిన వెంటనే నీరు యివ్వాలి. నిమ్మను సాధారణంగా విత్తనాల ద్వారా వ్యాప్తి చేస్తారు. ఆరోగ్యవంతమైన తెగుళ్ళు లేని బాగా ఎదిగిన చెట్ల నుండి సేకరించిన పండ్ల విత్తనాలను తీసి వారంలోగా నర్సరీలో విత్తాలి.

ఎరువుల యాజమాన్యం:

చీనీ, నిమ్మ తోటల్లో ఎరువుల యాజమాన్యము చాలా కీలకమైనది. పోషణ సరిగా లేనిచో చీడపీడలు అధికంగా ఆకర్షింపబడతాయి. సాధారణంగా 30–40 సం.లు మంచి దిగుబడిని ఇవ్వాల్సిన చెట్లు సరైన పోషణ లేకపోతే 10 సం.ల లోపే క్షీణించి పోతాయి.

ఎరువుల మోతాదు : (గ్రాముల్లో)

మొక్క వయస్సు సాత్‌గుడి, బత్తాయి నిమ్మ, నారింజ, పంపరపనస (తీపి రకాలకు) పుల్లరకాలకు

1. నత్రజని ఎరువును 25 శాతం పశువుల ఎరువు రూపంలోనూ 25 శాతం పిండి ఎరువు (వేప, ఆముదం) రూపంలోనూ, మిగిలిన 50 శాతం రసాయనిక ఎరువు రూపంలోనూ రెండుసార్లు అనగా మొదటి సారి డిసెంబరు–జనవరి మాసాల్లో రెండవ సారి జూన్–జూలై మాసాల్లో వేయాలి.
2. భాస్వరపు ఎరువును సింగిల్ సూపర్ ఫాస్పేట్ రూపంలోనూ, పొటాష్ ఎరువును, మ్యూరేట్ ఆఫ్ పొటాష్ ఎరువును, మ్యూరేట్ ఆఫ్ పొటాస్ రూపంలోనూ రెండు దఫాలుగా సమపాళ్లలో వేయాలి.
3. ప్రాంతాన్ని బట్టి చెట్లను పూతకు వదిలే సమయం మారుతుంది.
4. పూతకు వదిలేముందు చెట్లను ఎండ పెట్టి ఎరువులు వేసి పుష్కలంగా నీరు పెట్టాలి.
5. సేంద్రియపు ఎరువులను వాడటం వలన భూమిలో సత్తువ, తేమను వాడటం వలన భూమిలో సత్తువ, తేమను నిల్వ వుంచుకునే సామర్థ్యం పెరిగి చెట్లు బాగా కాపునిస్తాయి.

ఎరువులు:

	బత్తాయి				నిమ్మ			
	(N)	(P)	(K) గ్రాములలో		(N)	(P)	(K)	గ్రాములలో
మొదటి సం.ము	300	70	80		375	150	200	
రెండవ సం.ము	600	140	160		750	300	400	
మూడవ సం.ము	900	210	240		1125	450	600	
నాల్గవ సం.ము	1200	280	320		1500	600	800	
అయిదవ సం.ము	1500	350	400		1875	750	1000	

ఎరువులను చెట్ల పాదులలో ట్రెంచ్ పద్ధతిలో వేస్తారు. చెట్టు చుట్టూ 1 మీటరు దూరంలో 15-20 సెం.మీల వెడల్పు 15 సెం.మీటర్ల లోతులో కందకం త్రవ్వి ఎరువులు వేసి కప్పుతారు.

లేత మొక్కలు సంవత్సరానికి 4-5 సార్లు చిగురిస్తాయి. కావున ఈ సమయంలో పల్లాకు వ్యాధి నివారణకు లీటరు నీటికి జింక్ సల్ఫేట్ 5 గ్రాములు+మాంగనీస్ సల్ఫేట్ 2గ్రాములు+మెగ్నీషియం సల్ఫేట్ 2గ్రాములు+ఫెర్రస్ సల్ఫేట్ 2గ్రాములు+బోరాక్స్ 1గ్రాములు+సున్నం 6 గ్రాము+యూరియా 10 గ్రాములు మిశ్రమాన్ని సంవత్సరానికి 4 సార్లు (జూన్,జూలై,జనవరి,ఫిబ్రవరి) పిచికారి చేయాలి. విప్పారిన లేత ఆకుల మీద పిందెలు బఠాణీ పరిమాణంలో ఉన్నపుడు పిచికారీ చేయాలి.

నీటి యాజమాన్యం: సకాలంలో సాగునీటి సరఫరా లేకుంటే సిట్రస్ చెట్లు పెరుగక కాపు తక్కువగా ఉంటుంది. నీటి పారుదల సరిగా లేకుంటే పండు పరిమాణం, నాణ్యత తగ్గి పండు రాలిపోతుంది. కావునా ప్రత్యేకించి కాపు దశలోను పొడి కాలంలో తగినంత నీటి సరఫరా అవసరం.

1. చిన్న మొక్కలకు ఎండాకాలంలో తరచుగా నీరు కట్టాలి.
2. చెట్టుకు ఎంత నీరు కట్టాలి అనేది నేల, వాతావరణం, చెట్ల వయస్సు, దిగుబడులపైన ఆధారపడి వుంటుంది.
3. చెట్టు పూత, పిందెలపై ఉన్నపుడు క్రమం తప్పక నీరు పెట్టాలి.
4. నీటి ఎద్దడి ప్రాంతాల్లోని చెట్ల పాదుల్లో ఎండాకులు, వరిపొట్టు, వేరుశనగ పొట్టు 8 సెం.మీ మందులో వేసి తేమ ఆవిరైపోకుండా కాపాడుకోవచ్చు.
5. ఎరువులు వేసిన వెంటనే సమృద్ధిగా నీరు పెట్టాలి.
6. డబుల్ రింగ్ పద్ధతిలో నీరు కట్టడం మంచిది.

అంతర కృషి, అంతర పంటలు: కాపు రాక ముందు 2-3 సంవత్సరాల వరకు అంతర పంటలుగా వేరుశనగ, అపరాలు, బంతి, దోస, ఉల్లి, పుచ్చ వేయవచ్చు. మిరప టమాట, వంగ, పొగాకు పైర్లను వేయకూడదు. ఈ పైర్లు వేయటం వలన నులిపురుగుల బెడద ఎక్కువవుతుంది. వర్షకాలంలో జనుము, అలసంద, పిల్లి పెసర వంటి పచ్చిరొట్ట పైర్లను పెంచి పూత సమయంలో పాదు భూమిలో వేసి కలియదున్నాలి. పాదులు గట్టి పడకుండా అప్పుడప్పుడు తవ్వాలి. పాదులు తవ్వేటపుడు ఎరువులు వేసేటపుడు వేర్లు ఎక్కువగా తెగకుండా తేలికా పాటి సేద్యం చేయాలి. చెట్టు కొమ్మలపై పడకుండా మొదలుకు అడుగు దూరం కలుపు మందులు పిచికారీ చేయాలి. బాగా పెరిగిన గెరిక, తుంగ నివారణకు గ్లైఫోసేట్ 8 మి.లీ లీటరు నీటిలో కలిపి వాడవచ్చు.

పూత కాలము మరియు నియంత్రించుట:

మధ్య పశ్చిమ దక్షిణ భారతదేశ ప్రాంతాల్లో చినీ నిమ్మలకు సంవత్సరం పొడవునా పూత వేసే అలవాటుంది. అయినప్పటికీ ఈ ప్రాంతాల్లో చినీ ముఖ్యంగా 3 సీసన్‌లలో పూత ఎక్కువగా పూస్తుంది. జనవరి-ఫిబ్రవరి మాసాల్లో వచ్చే పూతను అంబే బహార్‌గానూ, జూన్-జూలై మాసాల్లో వచ్చే పూతను హాస్త బహార్ అని వ్యవహరిస్తారు. ఏ బహార్ పంట తీసుకోవాలో మార్కెట్‌లో ఏ సమయంలో పండ్లకు అధిక రేటు లభిస్తుందో, నీటి సదుపాయం, భూమి లక్షణాలు క్రిమికీటకాల వలన కలిగే నష్టం, వాతావరణ పరిస్థితులను దృష్టిలో ఉంచుకొని నిర్ణయించుకోవాలి. ఏ సీసన్‌లో పూత కావాలో ముందుగా నిర్ణయించుకొని క్రింద చెప్పిన విధంగా బహార్ ట్రీట్‌మెంట్ యిచ్చి పూత తెప్పించుకోవచ్చు.

Bahar Treatment :

పూత తెప్పించుకోవటానికి వేర్ల కత్తిరింపులు, వేర్లను బయట పడేలా చేయటం, నీటి తడులు మానివేయటం లాంటి ప్రక్రియలను చేపట్టి ఆకులు రాలేంత వరకు పెరుగుదలను 1-1½ నెలల ముందుగా భూ స్వభావం, వాతావరణ పరిస్థితులను బట్టి నియంత్రిస్తారు. ఈ ప్రక్రియ వల్ల చెట్టు నిద్రావస్థలోకి వెళ్ళి ఆ తర్వాత అనుకూల పరిస్థితులు కల్పించినపుడు మనం ఎన్నుకొన్న సీజన్‌లో పిందెలు వస్తాయి. అంతేగాక ఈ బహార్ ట్రీట్‌మెంట్ ద్వారా చెట్లన్నీ ఒకేసారి పుష్పించి నాణ్యమైన పండ్లు ఏర్పడి దిగుబడులు బాగా పెరుగుతాయి.

అంబే బహార్ సీజన్ కొరకు నవంబర్ మొదటి నుండి ఆఖరు వరకు నీటి తడులు క్రమంగా ఆపెయ్యాలి. భూమిని తేలికగా దున్నాలి. ఎప్పుడైతే చెట్టు ఆకులన్నీ రాలిపోవుట ప్రారంభించునో (2-4 వారాలు) అప్పుడు చెట్టు మొదలు నుండి 120 సెం.మీల దూరంలో 10 సెం.మీ.ల లోపలికి త్రవ్వి సిఫారసు చేసిన ఎరువులను వేసి నీరు పెట్టాలి. (డిసెంబర్-జనవరి) నీరు పెట్టిన నెలరోజుల తర్వాత మనం చెట్టు మీద పూతను గమనించవచ్చు. ఈ తోటల్లో సెప్టెంబర్-అక్టోబర్ మాసాల్లో పండ్లు కోతకు వస్తాయి.

కొమ్మల కత్తిరింపు:

1. వేరు మూలాన్నుండి పెరిగే కొమ్మలను ఎప్పటికప్పుడు కత్తిరించాలి.
2. కాండంపై 2 అడుగుల ఎత్తు వరకూ ప్రక్క కొమ్మలు పెరగకుండా తీసివేయాలి.
3. చెట్టులో నీడన ఉన్న అనవసరమైన కొమ్మలు, ఎండు పుల్లలు కత్తిరించాలి.
4. నిటారుగా పెరిగే వీటి కొమ్మలు కత్తిరించాలి.
5. కత్తిరించిన కొమ్మ చివర్లకు తెగుళ్ళు ఆశించకుండా బోర్డోపేస్టును పూయాలి.

పిందెరాలుట:

చీని, నిమ్మలో పూత,పిందె మరియు కోతకు వచ్చిన పండ్లు రాలుట సహజం వీటికి కారణాలకు పరిశీలించినట్లైతే నీటి ఎద్దడి, పోషకాహార లోపాలు, వేగంగా వీచే గాలులు, ఇతర వాతావరణ వైపరీత్యాల వల్ల పూత పిందె రాలటం జరుగును.

చెట్లలో జరిగే వివిధ రసాయనిక మార్పులు మరియు హార్మోన్‌ల లోపాల వల్ల పిందె రాలుట జరుగును. నిమ్మలో పిందెలు ఏర్పడే సమయంలో ఒకసారి, కాయలు పక్వానికి వచ్చే ముందు ఒకసారి రాలడం ఎక్కువగా ఉంటుంది. దీనిని అరికట్టుటకు

నివారణ:

1. చెట్లు పూత, పిందె దశలో ఉన్నపుడు దున్నటం చేయకూడదు.
2. ఎండలు ముదిరే కొద్ది చెట్లకు క్రమం తప్పకుండా నీరు కట్టాలి.
3. 2,4 **D** 10 **PPM** మందును పూత సమయంలో, పిందె బట్టిన నెలరోజుల తర్వాత మరియు కాయకోయుటకు నెలరోజుల ముందు పిచికారి చేయాలి. ఈ మందు మొదట కొద్దిపాటి స్పిరిట్ లేదా ఆల్కహాల్‌లో కరిగించి తరువాత నీటిలో కలుపుకోవాలి. 2.4-**D** మందుకు బదులుగా నాఫ్తలీన్ అసిటిక్ ఆమ్లము 20 **PPM** ద్రావణం కూడా వాడవచ్చు.

ఈ విధంగా చేయటం వలన పిందె రాలుట తగ్గుటయేగాక అధిక శాతం దిగుబడి పొందవచ్చు.

వండ్ల కోత:

సాధారణంగా బత్తాయి 5 వసంవత్సరం నుండి నిమ్మ 3వ సంవత్సరం నుండి కోతకు వచ్చును. పూత పూసిన 8-9 నెలల్లో బత్తాయిలో కాయలు కోతకు వస్తాయి. అదే నిమ్మలో అయితే 5-6 నెలలో కోతకు వస్తాయి.

సీసన్	పూతకాలం	కోతకాలం
అంబేబహార్	జనవరి-ఫిబ్రవరి	సెప్టెంబర్-అక్టోబర్
మ్రిగ్ బహార్	జూన్-జూలై	మార్చి-ఏప్రిల్
హస్త బహార్	సెప్టెంబర్-అక్టోబర్	మే-జూన్

దిగుబడి:

ఇది నేల స్వభావం, పెంచే రకం ఇతర పరిస్థితులపై ఆధారపడి ఉందును. బత్తాయిలో 500-600 పండ్లు ఒక చెట్టుకు, నిమ్మ 1000-1200 పండ్లు ఒక చెట్టుకు కాస్తుంది. నిమ్మకాయలను సంవత్సరం పొడవుగా కోస్తారు. కానీ ముఖ్యంగా 80% వరకు మే-ఆగష్టు మాసాల్లో కోస్తారు. కాయలను వర్షంలో గానీ, వర్షం తర్వాత గానీ వెంటనే కోయకూడదు. కోసిన కాయలను ఎండలో ఉంచకూడదు.

వండ్ల నిల్వ:

బత్తాయి 5^{0}సెం.గ్రే వద్ద 12 వారాలు నిమ్మను 8-10^{0}సెం.గ్రే వద్ద 8 వారాల వరకు నిల్వ చేయవచ్చు.